

Nr 10

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1974: 1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. jämte motion.

Propositionen

I propositionen 1974: 1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) har Kungl. Maj:t under punkten D 12 (s. 141—143) föreslagit riksdagen att till Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 6 524 000 kr.

Motionen

1974: 467 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen beslutar att till Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 6 724 000 kr.

Svensk undervisning i utlandet

Svensk undervisning för svenska barn i utlandet anordnas i form av svensk grundskola (svensk utlandsskola), kompletterande svensk undervisning åt svenska barn som går i utländska skolor samt korrespondensundervisning eller undervisning inom internationell skola.

1. *Utlandsskolor och tjänsteorganisation vid dessa (antal lärartjänster för vilka statsbidrag får beräknas) läsåret 1973/74.*

	Lärare på lägsta- diurn	Lärare på mellansta- diurn	Lärare på högsta- diurn		Lärare på lägsta- diurn	Lärare på mellansta- diurn	Lärare på högsta- diurn
Europa							
Belgien (Bryssel)	1	1	—	Schweiz (Genève)	1	1	—
England (London)	1	2	4	Spanien (Fuengirola)	1	1	—
Frankrike (Paris)	1	1	4	(Madrid)	3	2	4
Italien (Milano)	1	1	—	(Palma de Mallorca)	1	1	—
(Rom)	1	1	—	(Las Palmas)	1	1	—
Portugal (Lissabon)	1	1	—	Västtyskland (Berlin)	1	1	—
				(Hamburg)	1	1	—

	Lärare på lägssta- dium	Lärare på mellansta- dium	Lärare på högsta- dium		Lärare på lägssta- dium	Lärare på mellansta- dium	Lärare på högsta- dium
Asien							
Hong Kong	1	1	—	Japan			
Iran (Tabriz)	—	1	—	(Kosai)	1	1	—
(Teheran)	1	1	—	Libanon (Beirut)	1	1	—
Indien (Kodaikanal)	1	1	—				
Afrika							
Algeriet (Alger)	—	1	—	Burundi (Bujumbura)	1	1	—
Etiopien (Addis Abeba)	1	2	4	Kenya (Nairobi)	1	2	—
(Asmara)	—	1	—	Libyen (Benghazi)	1	1	—
Folkrepubliken Kongo (Pointe Noire)	1	1	—	Tanzania (Dar es Salaam)	1	1	—
Republiken Zaire (Semendua)	—	1	—	(Kidatu)	1	1	—
				(Nzega)	1	1	—
Amerika							
Mexico (Mexico City)	1	1	—	Peru (Lima)	1	1	—
Brasilien (Sao José dos Campos)	—	1	—				

2. Kompletterande svensk undervisning

För utlandssvenskars barn som går i utländsk skola anordnas kompletterande svensk undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden. Syftet med undervisningen är att bevara och förkovra elevernas tidigare kunskaper inom dessa områden.

3. Korrespondensundervisning (grundskolans högstadium, gymnasieskolan)

Skolpliktiga barn i högstadieålder, som önskar stanna hos eller följa med sina föräldrar utomlands, kan erhålla svensk skolundervisning per korrespondens kombinerad med viss handledning. Undervisningen sker dels under lärarledda timmar, dels under timmar anslagna för enskilt arbete med Hermods självinstruerande läromedel.

Betygen för dessa elever baseras på handledarutlåtanden, resultat av granskade lösningar och provskrivningar som konstrueras och rättas vid Hermods. Hermods har möjlighet att utfärda avgångsbetyg från gymnasieskolan och att anordna särskilda prövningar på grundskole- och gymnasieskolenivå. För utlandsskolorna har rektor vid Hermods även rätt att utfärda terminsbetyg efter årskurs 7 och 8 samt slutbetyg efter årskurs 9.

4. Undervisning vid internationell skola

Undervisning vid internationell skola skall vara förlagd till sådan skola vars målsättning kan anses i huvudsak ansluta sig till målsättningen för den svenska grundskolan. Vid skolan skall meddelas undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden. Fråga om statsbidrag till undervisning vid internationell skola prövas av Kungl. Maj:t. För närvarande utgår statsbidrag till två internationella skolor, Lamco-skolorna i Buchanan och Yekepa.

Utskottet

Enligt beslut av 1968 års riksdag (prop. 1968: 67, SU 1968: 129, rskr 1968: 303) utgår statsbidrag till svensk undervisning i utlandet. Bidraget utgår enligt kungörelsen (1968: 321, ändrad senast 1973: 267) om undervisning för utlandssvenskars barn. Till grund för statsmakternas beslut låg förslag från 1964 års utlands- och internatskoleutredning (SOU 1966: 55).

Svensk undervisning för svenska barn i utlandet anordnas i form av svensk grundskola (svensk utlandsskola), kompletterande svensk undervisning åt svenska barn som går i utländska skolor samt korrespondensundervisning eller undervisning inom internationell skola. Utlandsskoleväsendet står under skolöverstyrelsens tillsyn.

Svensk utlandsskola anordnas i huvudsak enligt de grunder som gäller för grundskolan i Sverige. Skolan drivs av enskild huvudman. Enligt beslut av 1973 års riksdag (prop. 1973: 1 bil. 10, UbU 1973: 4, rskr 1973: 50) skall skolöverstyrelsen vid bestämmandet av antalet lärartjänster, för vilka statsbidrag får beräknas vid svensk utlandsskola, enbart ta hänsyn till sådant barn vars föräldrar har viss fast anknytning till Sverige. I utlandsundervisningskungörelsen har angetts när sådan fast anknytning till Sverige skall anses föreligga.

Utbildningsutskottet har genom en studiedelegation, som besökt några svenska utlandsskolor och sammanträffat med företrädare för dessa, sökt skaffa sig en uppfattning om hur svensk utlandsskoleundervisning praktiskt fungerar i dag.

Huvudmännen för de utlandsskolor som står under skolöverstyrelsens tillsyn kan, med ett undantag, inte finansiera skolverksamheten utan elevavgifter. Enligt uppgift från överstyrelsen varierar de utgående elevavgifterna mellan ca 300 kr. och 4 500 kr. per år vid de svenska utlandsskolorna. Härtill kommer utlägg för skolhälsovård, skollunch och skolskjuts.

Innehavare av sådan lärartjänst, vilken är statsbidragsberättigad enligt utlandsundervisningskungörelsen, omfattas som regel inte av allmän sjukförsäkring som inrymmer ersättning för sjukvårdsutgifter och sjukpenningförsäkring (skydd mot inkomstbortfall vid sjukdom). För rese- och flyttningskostnader vid till- och frånträde av tjänst vid svensk

grundskola i utlandet gäller ersättningsbestämmelser som är mindre förmånliga än de som gäller för svensk personal i jämförbar utlandstjänst.

Vid utlandsskola med låg- och mellanstadier beräknas statsbidrag för två heltidstjänster, om minst sex elever finns på vardera stadiet. Bidrag för mer än två heltidstjänster får enligt utlandsundervisningskungörelsen beräknas endast i undantagsfall. Skolstadgans regler om högsta antal elever i klass samt läroplanens bestämmelser och skolöverstyrelsens anvisningar i fråga om lärartimmar för viss klassanordning av grundskolan i Sverige äger inte motsvarande tillämpning i statsbidragshänsende på svensk grundskola i utlandet. Statsbidrag kan som regel inte utgå för halvtidstjänst som lärare 1 eller 2, även om behov av viss stödundervisning skulle föreligga på grund av en ogynnsam undervisningssituation vid skolan. För beräkning av lärarbehovet vid handledd korrespondensundervisning finns inga regler.

Kostnaderna för hyra av skollokaler är ofta en tung post i en utlandsskolas budget. Detsamma gäller anskaffandet av undervisningsmateriel. I den mån statsbidrag inte utgår i erforderlig utsträckning till dessa ändamål måste ifrågakommande kostnader vid vissa skolor täckas genom höjning av elevavgiften.

Dessa och andra iakttagelser har lett utskottet till slutsatsen att bl. a. statsbidragsbestämmelserna för svensk utlandsskola bör bli föremål för en översyn. Enligt utskottets mening bör riksdagen hos Kungl. Maj:t begära att en särskild utredning tillkallas. I denna bör ingå bl. a. representanter för allmänna samhällsintressen.

Det är betydelsefullt att svenskar som är lämpade och villiga till arbetsinsatser utom riket — och sådana insatser blir allt viktigare i en tid som kännetecknas av snabbt ökande internationella förbindelser — inte drar sig för en vistelse utomlands av oro för att barnens möjligheter till fullgod svensk utbildning därigenom skulle minskas. Svensk grundskoleundervisning i utlandet fyller för dessa svenskar en mycket viktig funktion. Genom svensk undervisning i utlandet underlättas de utlands-svenska barnens återanpassning i svenskt skolväsen vid föräldrarnas återkomst till Sverige.

Som exempel på områden där antalet utlandssvenskar ökat under de senaste fem åren kan nämnas missionen och den svenska biståndsverksamheten. År 1968 beräknade Svenska missionsrådet antalet svenskar inom mission till 1 564, medan antalet år 1973 beräknades till 1 709. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) hade år 1968 sammanlagt 306 biståndsarbetare utomlands, medan antalet år 1973 hade stigit till 488.

Enligt skolöverstyrelsens långtidsbedömning för budgetåren 1974—1979 kommer svensk exportnäring samt konsult- och biståndsverksamhet under de närmaste åren att engageras utomlands både inom nya och

gamla områden i en utsträckning som medför ett kraftigt ökat behov av svenskundervisning utomlands. Till skolöverstyrelsen har inkommit framställningar om inrättande av utlandsskola i Lahore (Pakistan), Cochabamba (Bolivia), Porto Alegre (Argentina), Tucumán (Argentina), Sierra Grande (Argentina), Gamboula (Centralafrikanska republiken, RCA), Warszawa (Polen), Poona (Indien) och Itezhezhi (Zambia).

Grundskolans principer bör i största möjliga utsträckning tillämpas på skolgången för barn till de utlandssvenskar som har sådan fast anknytning till Sverige som anges i kungörelsen om undervisning för utlandssvenskars barn. Elevavgiften för dessa barns skolundervisning bör stå i relation till den rätt till svensk grundskoleundervisning som de kan anses ha. Reglerna för statsmakternas bidragsgivning till svensk grundskoleundervisning i utlandet är för närvarande inte sådana att uppfyllandet av utlandsundervisningskungörelsens krav i fråga om viss fast anknytning till Sverige för föräldrarnas del och visst elevantal på orten ensamma utgör garanti för att undervisningen också kan komma till stånd. Statsbidragssystemet bör vara sådant att legitima krav på en snabb utbyggnad av organisationen skall kunna tillmötesgå. Dessa frågor bör behandlas av den föreslagna utredningen.

Det är vidare angeläget att den anställda personalens sociala trygghetsfrågor nu övervägs och får sin lösning. En annan viktig fråga för utredningen bör vara hur den för utlandstjänstgöring mest lämpade lärarpersonalen skall kunna tas ut.

Utskottet utgår från att de sakkunniga kommer att utnyttja vissa delar av det utredningsmaterial som 1964 års utlands- och internatskoleutredning samlat och förutsätter därför att utredningsarbetet kommer att kunna bedrivas snabbt.

Vad utskottet anfört om en utredning av svensk undervisning i utlandet bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

I motionen 1974: 467 föreslås att förevarande reservationsanslag ökas med 200 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och förs upp med 6 724 000 kr. för budgetåret 1974/75.

Med hänvisning till vad utskottet anfört beträffande en utredning angående bl. a. statsbidrag till svensk undervisning i utlandet avstyrker utskottet bifall till motionen 1974: 467.

Aberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1974: 1 och med avslag på motionen 1974: 467 till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* för budgetåret 1974/75 anvisar ett reservationsanslag av 6 524 000 kr.,
2. att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad

utskottet anfört om en utredning beträffande svensk undervisning i utlandet.

Stockholm den 28 februari 1974

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Jönsson i Arlov (s), Nordstrandh (m), Gustafsson i Barkarby (s), fröken Hörlén (fp), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), Hagberg i Örebro (s), fru Ekelund (c) och fru Nordlander (vpk).

Särskilt yttrande

av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m):

Att utbildningsutskottet i samband med behandlingen av motionen 1974: 467, vars syfte varit att tillgodose i tiden näraliggande mycket trängande medelsbehov inom svensk undervisning i utlandet, hos Kungl. Maj:t begär en allsidig utredning beträffande denna undervisning och dess ekonomisering, är mycket tillfredsställande. Detta får dock icke tas till intäkt för att den svenska undervisningen utomlands, som raskt expanderar, under någon längre tid tvingas bedriva sin verksamhet under nu rådande svåra förhållanden. Det bör övervägas om icke utredningen i ett delbetänkande eller på annat sätt — till avhjälpande av de omedelbara medelsbehoven — kan komma med förslag som kan prövas av Kungl. Maj:t i samband med att 1975 års statsverksproposition utarbetas.